

RELOAD

Rurale kulturmiljøer og landskap – vitalisering gjennom bruk

TØI rapport 1910/2022 • Forfattere: Christin Krohn, Iratxe Landa-Mata, Jan Vidar Haukeland, Eivind Farstad • Oslo 2022 • 63 sider

RELOAD er et forprosjekt hvor vi har sett på samfunnsbehovene i Viken fylkeskommune sett i lys av de nye nasjonale målene i kulturmiljøforvaltningen, vedtatt av Stortinget i 2019. Lier bygdetun og Hobøl prestegård har vært caser for prosjektet.

Frivillighet er en stor forutsetning for aktivitetene i og rundt casene, men de frivillige består av godt voksne mennesker, og selv om det gir en positiv gevinst for samfunnet å hente ut en restarbeidsevne, er det for eksempel svært sårbart at formidlingen av kulturarv i forbindelse med den kulturelle skolesekken er basert på disse miljøene.

Behov for tilrettelegging og nytenking rundt rekrutering og hvordan en ny generasjon av frivillige kan delta gjennom prosjektbasert deltakelse ville kunne dannet grunnlag for et eventuelt hovedprosjekt, ved å ta i bruk apper eller andre deltakende hjelpemidler for nye å tiltrekke seg nye frivillige.

Planlegging rundt klimaendringer, som er fraværende, har også vært undersøkt, og anvendelse av ulike samfunnsøkonomiske metoder er beskrevet, samt en bred litteraturstudie.

Formålet med RELOAD

I forbindelse med regionreformen ble deler av ansvaret for kulturmiljøforvaltningen flyttet fra staten til fylkeskommunene. Dette betyr at fylkeskommunene i stor grad vil ha ansvar for å gjennomføre de nye nasjonale målene som enstemmig ble vedtatt av Stortinget (KMD, 2020): Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø; Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging; Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk. Det siste målet følger opp en trend med utgangspunkt i Stortingsmeldingen «Å leve med kulturminner» (MD, 2005), som ble fulgt opp i Stortingsmelding «Framtid med fotfeste» (MD, 2013), hvor et bredere spekter av kulturminner skulle inkluderes gjennom en mer aktiv bruk og gjennom en videreføring av verdiskapingsprogrammet.

Det har til nå vært opp til fylkeskommunen å fylle de nye nasjonale målene med innhold. Dette prosjektet har derfor hatt som formål å belyse følgende spørsmål:

1. Hva finnes av relevant litteratur, finnes det litteratur på tilgrensende problemstillinger som kan hjelpe til med å belyse de andre FOU spørsmålene, og er policydokumenter og strategier i samsvar med overordnede mål?
2. Hvilke er (nye) samfunnsbehov i fylket i lys av de nye nasjonale målene samt fylkeskommunens og Opplysningsvesenets fonds strategier?
3. Hvilke type vedlikehold og bygningsmetoder egner seg best med tanke på klimaendringer fylke er mest utsatt for?
4. Hvordan kan bruk av kulturmiljøer bidra til å tilfredsstille samfunnsbehov i lys av utfordringer som preger fylket?
5. Hva er det som øker lokalt engasjement, særlig blant unge?
6. Hvordan kan man måle de samfunnsøkonomiske nyttevirkningene av et utvalg av rurale kulturmiljøer i Viken?

I dette forprosjektet har vi tatt utgangspunkt i casene Lier bygdetun og Hobøl prestegård som ligger på ulike steder i fylkeskommunen og hvor den ene – Hobøl prestegård – er i Opplysningsvesenets fonds (OVF) eie. Prosjektet har vært et samarbeid mellom OVF, Viken fylkeskommune og TØI.

Samfunnsbehov i fylket i lys av de nye nasjonale målene i kulturmiljøpolitikken

De nye nasjonale målene i kulturmiljøpolitikken er:

1. Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og til å ta vare på et kulturmiljø
2. Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging
3. Et mangfold av kulturmiljøer skal tas vare på som grunnlag for kunnskap for opplevelse og bruk.

Det har ikke kommet føringer fra staten hva som legges i målene eller hvordan de nås. Fylkene står dermed, foreløpig, relativt fritt til å tolke disse målene selv. Det siste målet ligger tettest opp til det som har vært de tidligere nasjonale målene, slik at man må anse at mangfoldet allerede finnes og at det er kunnskap, formidling og bruk som nå skal fylles med innhold. I stor grad henger dette sammen med det første målet, og i vårt prosjekt har vi sett at dette skjer gjennom frivillig sektor og gjennom Den kulturelle skolesekken (DKS). Med andre ord skjer dette i kommunene, men med støtte fra fylket. Det andre nasjonale målet fanges opp gjennom flere av de overordnede planene i fylket og ved at kulturarvsavdelingen er involvert i ulike prosesser både dirkede gjennom at de har vedtaksmyndighet, er høringsinstans eller ved at de på annen måte engasjerer seg.

Kulturmiljøer i et endret klima

Hverken Lier bygdetun eller Hobøl prestegård har egne planer for endret klima. I intervjuer kommer det også bare frem en hendelse som til nå har vært et problem i forbindelse med et regnskyll. Dette kan selvsagt skyldes at prestegårder ofte ligger på høyder, i likhet med Lier bygdetun, og at vann derfor ikke vil være det førte klimapro-

blemet disse kulturmiljøene er utsatt for. Begge kommunene til casene har egne klimaplaner, men kulturmiljøer er ikke eksplisitt omtalt i disse.

Økt engasjement – særlig blant barn og unge

På Lier Bygdetun og Hobøl prestegård er det flere aktive frivillige organisasjoner med ett fellestrekk, gjennomsnittsalderen øker hvert år. Organisasjonene deltar både som vaktmestere, og arrangerer opplegg for et trinn i den kulturelle skolesekken (DKS) på hvert sitt trinn i hver sin kommune. Dette kan, i tillegg til å sees på som en formidlingsarena til barn og unge, også sees på som et aktivitetstilbud til de eldre som samtidig henter ut en restarbeidsevne inn i skoleverket. De vi har intervjuet forteller at barna som deltar i DKS er veldig engasjerte og gjerne vil komme tilbake. De vil gjerne tilby mer, men har ikke nok medlemmer og har problemer med nyrekruttering da det er få som er interessert i å føre timelister og regnskap i tillegg til å delta på de hyggelige aktivitetene. Ingen vil delta uten å vite at man får noe igjen. Det kan også synes som om det er en vis forskjell på aktivitetstilbudet avhengig om man har administrative ressurser til rådighet eller ikke.

Samfunnsøkonomiske analyser

Med bakgrunn i en rekke studier har vi vurdert ulike samfunnsøkonomiske metoder som kan benyttes for å gjennomføre samfunnsøkonomiske analyser av kulturmiljøer i rurale områder. Vi har gjort dette med utgangspunkt i det som ofte refereres til som et samlet økonomisk rammeverk hvor vi ser på kulturmiljøer som ikke-fornybare goder. Vi har vurdert at noen metoder, som hedonisk prismetode, antakeligvis ikke vil være en fornuftig metode å bruke, mens betingede verdsettingsstudier og ringvirkningsanalyser vil kunne bidra til å belyse verdien av kulturmiljøer i rurale områder. Denne type analyser vil eksempelvis kunne benyttes dersom man skal gjennomføre konsekvensutredninger eller konseptvalgs utredninger i forbindelse med større offentlige investeringer.

Anbefalinger til et mulig hovedprosjekt

I dette prosjektet har vi sett at kulturmiljøer har positive effekter for barn og unge og for eldre, og at det binder sammen lokalsamfunn på tvers av generasjoner. For et hovedprosjekt ville det vært interessant å undersøke hva slags effekter dette har for barn i voksen alder. Videre bør det undersøkes nærmere hvordan man kan få unge mennesker til å engasjere seg mer i kulturmiljøer i sitt nærmiljø utenom DKS. Eventuelt – bør kulturarvsdelen i DKS styrkes? Er barna innom dette temaet for få ganger gjennom skolekarrieren? Hvordan kan man tilrettelegge for bedre rekruttering av frivillige? Kan man også her ta i bruk moderne teknologi?